

důvod, který rodiče k jejich přístupu a postupu v řešení vzájemných rodičovských vztahů vede, zpravidla se jedná o směsici více motivů.

Zcela obecně lze říci, že rodiče jsou ve vzájemném konfliktu ovládáni dvěma základními emocemi, a to buď vztekem, nebo strachem. Buď nejsou schopni zpracovat skutečnost ukončení vztahu a bývalému partnerovi rozchod zazlívají (případně v nich z doby trvání vzájemného soužití přetrvaly natolik negativní emoce vůči bývalému partnerovi, že u nich převládá zášť a nenávisť), nebo se obávají o budoucnost svého dalšího vztahu s dítětem a tyto obavy je dokáží vyburcovat, nechtějí se vzdát, chtějí o své dítě bojovat. V praxi se lze nejčastěji setkat s následujícími důvody, které rodiče nutí k vyhrocení vzájemných vztahů, k vedení nedůstojných soudních řízení, v jejichž průběhu dochází pouze ke gradaci rodičovského konfliktu a jimiž nejvíce trpí dítě. Samozřejmě se nejedná o konečný výčet, protože důvodů, uváděných i skrytých, a jejich vzájemných kombinací může být nepřeberné množství a není objektivně možné je popsat všechny. Některé z uvedených motivů se překrývají nebo prolínají, není ani vyloučeno, že rodiče v jeho jednání vede více motivů, nebo rodič je sice motivován dosažením určitého cíle, ale chová se, jako by jeho motivy byly jiné (což podvědomě skutečně mohou být).

5.1 „Chci mít dítě jen pro sebe“

Tento motiv zpravidla nikdo otevřeně nepřizná a navíc může rodič usilovat o získání dítěte jen pro sebe podvědomě ze zcela jiného důvodu. Častěji je maskován za tvrzení „dítě patří matce“, nebo „ty ses o ně stejně nikdy nestaral/a a nezajímalo tě“, případně „nedokážeš se o dítě postarat“. V úplně nejčistší podobě takováto motivace svědčí o nezdravé závislosti rodiče na dítěti, rodič si prostě nedovede představit, že by dítě neměl denně u sebe. Což samozřejmě není úplně v pořádku a do budoucna to může způsobit i dítěti nemalé problémy. Některými rodiči může být dítě vnímáno jako odměna nebo „odškodnění“ za nevydařený vztah – když už bývalý partner nenaplnil očekávání, zůstane z toho vztahu to nejlepší, tj. dítě. Někteří rodiče chtějí dítě získat jako náhradu za ztraceného partnera. Tyto pohnutky se projevují extrémní snahou o dosažení svěření dítěte do výlučné péče tohoto rodiče s minimálním rozsahem styku druhého rodiče s dítětem, případně avizovanou ochotou umožňovat styk, kdykoliv o to druhý rodič projeví zájem, tzn. bez úpravy soudem, ovšem následným omezováním styku a diktováním podmínek, kdy a v jakém rozsahu k němu může dojít, aniž by druhý rodič měl možnost prosadit svoje požadavky.

Příklad: Paní Ivana a pan Ignác jsou rodiče dcery Izabely (5 let). Po rozchodu paní Ivana usilovala o svěřeni dcery do své péče, argumentovala nezájmem otce o dítě za trvání vztahu, jeho neschopností se o dceru řádně postarat. Pan Ignác, který měl dceru velmi rád a i v době společného soužití se snažil se jí maximálně věnovat, navrhoval svěřeni dcery do střídavé péče. Paní Ivana považovala dceru za jediný smysl svého života, nedokázala si představit, že by nemohla být každý den s ní, proto i po vydání rozhodnutí o svěřeni dcery do střídavé péče odmítala pravomocné rozhodnutí soudu respektovat a dceru otci nepředávala. Po uložení několika pokut v rámci výkonu rozhodnutí došlo několikrát i k odebrání dítěte za účasti soudního vykonavatele.

5.2 „Chci vymazat bývalého partnera ze svého života“

Jedná o poměrně paradoxní důvod pro rodičovský konflikt, protože rodič chce na jednu stranu vymazat někoho zcela ze svého života, ze své paměti, ze svých vzpomínek, ale současně všemi prostředky bojuje o to, aby si ve svém životě ponechal to nejdůležitější, co vzešlo z jejich společného života, tj. dítě.⁴⁷ Snaha o vymazání bývalého partnera ze života svého i ze života dítěte je bohužel důsledkem a důkazem naprostého nepochopení rodičovských rolí a významu obou rodičů pro dítě. Takový rodič, bez ohledu na to, co si o bývalém partnerovi myslí a jak posuzuje jeho rodičovské schopnosti, odpírá dítěti polovinu jeho samého a v konečném důsledku mu pouze škodí. Zpravidla jsou projevem nesmyslná obvinění mezi rodiči (z domácího násilí, týrání nebo zneužívání dítěte), bránění ve styku všemi možnými prostředky a navádění dítěte proti druhému rodiči.

Nesmyslnost tohoto postoje je jasně zřejmá i z někdy užívaného tvrzení dítěti „najdu ti nového lepšího tatínka/novou lepší maminku.“ Rodiče přece nejde jen tak vyměnit ve chvíli, kdy s ním druhý rodič přestane být spokojený. Biologický rodič dítěte je pouze jeden a je nezměnitelný. Právní rodičovství také nelze zrušit tak snadno. „Nový“ rodič může plnit maximálně roli rodiče sociálního, nikdy však nemůže plně zastoupit skutečného biologického rodiče, který má v životě dítěte jedinečné postavení a nezastupitelný význam.

Příklad: Paní Markéta a pan Marián spolu žili 6 let, poté uzavřeli manželství a chtěli založit rodinu. Paní Markétě se však nedařilo otěhotnět, postupně se pro ni snaha po otěhotnění stala smyslem života. Po 3 letech podstoupila paní Markéta

⁴⁷ Lederle von Eckardstein a kol.: Eltern bleiben Eltern 2015, s. 20.

úspěšně umělé oplodnění a narodila se jí dcera Marcela. Už během těhotenství měl pan Marián pocit, že ho paní Markéta zanedbává, že se soustředí jen na sebe a nenarozené dítě. Po narození dcery Marcely se paní Markéta plně oddala svým mateřským povinnostem, řešila pouze dítě a péči o dítě, nechtěla a nedokázala se bavit na jiné téma. Pan Marián si brzy našel milenkou a když paní Markéta po dalších 2 letech začala naléhat, že by chtěla druhé dítě, pan Marián jí oznámil, že od rodiny odchází. Paní Markéta mu takovou zradu nemohla odpustit, považovala se za dokonalou manželku, matku a hospodyňku, nechápala, co může panu Mariánovi v její péči chybět a proč ji vyměnil za jinou ženu. Rozhodla se, že s ním ukončí veškerý kontakt a že už ho nikdy v životě nechce vidět. Trvala na svěření dcery Marcely do své péče a rozhodla se, že panu Mariánovi styk s dcerou nikdy neumožní. Pan Marián se svěřením dcery do péče matky souhlasil, s dcerou však chtěl zůstat ve styku a vybudovat si k ní kvalitní otcovský vztah.

5.3 Finanční motivace

V souvislosti se snahou získat dítě do své péče se rodiče často obviňují z úsilí získat pro sebe finanční prospěch prostřednictvím soudem určeného výživného pro dítě. Což je v konečném důsledku velmi absurdní představa, protože průměrné částky výživného, jak je o nich v současnosti zpravidla rozhodováno, ani zdaleka nemohou pokrýt oprávněné potřeby dítěte, často ani polovinu těchto potřeb, takže rodič, který má dítě ve své výlučné péči, nese v souvislosti s péčí o dítě výrazně vyšší náklady než rodič, kterému je vyživovací povinnost ukládána. Nežřídkou tento motiv souvisí se zkreslenými představami jednoho z rodičů o nákladech, které s sebou péče o dítě přináší. Rodič se domnívá, že výživné, které by na dítě měl platit, bude neúměrně vysoké, bude převyšovat potřeby dítěte a nevyužité prostředky bude pečující rodič využívat pro svou potřebu. Tito rodiče netuší a nenechají si vysvětlit, že náklady spojené s osobní péčí o dítě jsou mnohem vyšší, než pokryje pravidelně měsíčně hrazené výživné.⁴⁸ Výjimkou jsou samozřejmě případy, kdy majetkové poměry jednoho z rodičů jsou značně nadprůměrné a dá se očekávat, že částka výživného by nejen pokryla potřeby dítěte, ale mohla by zajistit i rodiče, jemuž bylo dítě svěřeno do péče.

Finanční motivace může hrát roli také v souvislosti s majetkovým vypořádáním mezi bývalými partnery, kdy je dítě používáno jako rukojmí a jeho prostřednictvím dochází fakticky k vydírání. Rodiči, který takto dítě zneužívá, vlastně nezáleží na tom, jak budou poměry dítěte upraveny – zpravidla počítá

---

⁴⁸ Warshak: *Revoluce v porozvodové péči o děti* 1996, s. 74.

s tím, že bude mít dítě svěřeno do péče, v tom případě nabízí umožnění styku s dítětem výměnou za výhody nebo ústupky ve finančním vypořádání, nebo je ochoten se výlučné péče o dítě vzdát a přistoupit na střídavou péči nebo souhlasit se svěřením dítěte do péče bývalého partnera, bude-li z toho mít odpovídající majetkový prospěch.

Příklad: Paní Zita a pan Zikmund jsou rodiče syna Zdeňka (4 roky). Žili v nesezdaném soužití, pan Zikmund měl velmi slušné příjmy, zaopatřoval rodinu, paní Zita se starala o syna a o domácnost. Paní Zita však byla velmi žárlivá, pana Zikmunda neustále kontrolovala, držela ho velmi zkrátka. Ve Zdeňkových 4 letech pan Zikmund přijal výhodnou nabídku zaměstnání ve vzdáleném městě a od rodiny odešel. Paní Zita si byla vědoma toho, že rozchodem může přijít o bezstarostný život a finanční zaopatření, a proto panu Zikmundovi nabídla následující dohodu: On ji nechá bydlet i se synem ve svém bytě a bude jí poskytovat adekvátní, tedy velmi štědré výživné na syna, z něhož ona bude schopna hradit i své potřeby. A ona mu za to umožní neomezený styk se synem, kdykoliv se mu to bude hodit. Pokud by na to pan Zikmund nepřistoupil, paní Zita je připravena usilovat o svěřením syna do své péče s úpravou styku s otcem v co nejužším možném rozsahu a požadovat po otci nadstandardně vysoké výživné.

5.4 Pomsta, odplata za nenaplněná očekávání

Tento motiv stojí za většinou nejvyhrocenějších rodičovských konfliktů. V těchto případech totiž vůbec nejde o to, jak budou upraveny poměry k dítěti, co s dítětem bude, jak se mu bude dařit. To rodič, který v rodičovském konfliktu jedná hnán snahou potrestat nebo pomstít se bývalému partnerovi, vůbec není schopen vnímat, hodnotit, ačkoliv může ve své argumentaci uvádět, že usiluje o to nejlepší řešení pro dítě. Ve skutečnosti se však snaží pouze o to, jak bývalému partnerovi co nejvíce ublížit, nechat ho trpět, poškodit ho.⁴⁹ Zpravidla se to týká situací, kdy je ukončení vztahu vnímáno jako zrada, opuštěný partner má pocit, že se obětoval, že do vztahu investoval a nebyl za to náležitě odměněn, často jde také o případy, kdy vztah byl ukončen z důvodu nevěry. A jak již bylo uvedeno, jsou využívány veškeré prostředky pro to, aby bývalý partner co nejvíce trpěl, bez ohledu na to, že většinou úplně stejně trpí a je trestáno i dítě.

⁴⁹ Bakalář: Syndrom zavržení rodiče v soudní a znalecké praxi (pohled zpět po 13 letech). [online].

IV. DÍTĚ V RODIČOVSKÉM KONFLIKTU

Rodičovský konflikt je odrazem názorových rozkolů, nebo vyústěním negativního vztahu mezi rodiči. Jakým způsobem bude probíhat, do jaké míry bude eskalovat, kdo do něho bude zatažen, to všechno záleží především na přístupu rodičů, na tom, jaké zvolí prostředky pro dosažení svých cílů. Často však bývá přehlížena skutečnost, že přestože jde o konflikt mezi rodiči, jeho neopominutelným účastníkem je také dítě. Mnohdy účastníkem pasivním. Mnohdy účastníkem, který je pro celý konflikt naprosto klíčový, ovšem aniž by o to stál, aniž by se o to sám nějakým způsobem zasloužil, a bohužel také aniž by měl možnost průběh řešení zásadním způsobem ovlivnit.

1. CO ZNAMENÁ RODIČOVSKÝ KONFLIKT PRO DÍTĚ

Pro dítě je značnou zátěží už samotná skutečnost rozchodu rodičů. Přichází tím o blízkost jedné z milovaných osob, rozpadá se jeho přirozené prostředí, ztrácí jistotu, musí se vyrovnat s řadou změn – od pouhé změny pravidelného denního rytmu (musí ráno dřív vstávat nebo zůstat déle ve školce nebo v družině, úkoly s ním píše jiný rodič, než na kterého byl zvyklý apod.), přes změnu bydliště, omezení kontaktu s příbuznými nerezidentního rodiče, až po úplné vytržení ze svého zázemí, pokud je nuceno se s rodičem přestěhovat na větší vzdálenost. I když se rodiče domnívají, že dítě neví a nechápe, co se kolem něj děje, opak je pravdou. Děti většinou velmi dobře vnímají, že mezi rodiči panuje nesoulad, už předtím, než se samotní rodiče odhodlají k rozchodu. Pokud je však vztah mezi rodiči konfliktní i po rozchodu, nejvíce to dopadá právě na dítě. Naprostá většina dětí rozcházejících nebo rozvádějících se rodičů na otázku, co by si přály, odpovídá, že by chtěly, aby bylo všechno jako dřív, aby se rodiče nehádali, nebo aby se k sobě rodiče vrátili a rodina byla zase úplná. To svědčí o tom, že děti vidí, že je něco špatně, konflikty mezi rodiči jim nejsou lhostejné a hluboce se jich dotýkají. Některé děti dokonce oceňují, že se rodiče rozešli, protože to pro ně znamená zklidnění napjaté rodinné atmosféry, ale přetrvávající konflikty, ať už plynou ze vzájemné nevraživosti mezi rodiči, nebo se rodiče hádají právě kvůli dítěti a úpravě péče o dítě, je stejně trápí a tíží.

Rodičovský konflikt pro dítě představuje stres a enormní zátěž. Nejhorší jsou pro dítě situace, kdy se je rodiče snaží do vzájemného konfliktu zatáh-

nout, udělat si z nich spojence, informují je detailně o všem, co se mezi nimi odehrává, samozřejmě ze svého úhlu pohledu, tedy tak, aby druhého rodiče vylíčili co nejvíce negativně. Tím dítě zraňují, protože dítě miluje oba dva své rodiče a tím, že musí poslouchat pomluvy a nadávky na jednoho z nich, velmi trpí. Další zátěžovou situací je stav, kdy dítě vidí, že se jeho rodiče hádají kvůli němu, ale současně se ho nikdo z nich nezeptá na jeho názor, nemá snahu zjistit, co by si samotné dítě přálo, a pokud ano, pak jeho sdělení bagatelizuje nebo vůbec nebere na vědomí. Obdobně je tomu také tehdy, pokud oba rodiče od dítěte vyžadují ujištění, že chce být s nimi, opakovaně po něm požadují vyjádření, kterého z rodičů preferuje, kterého má raději.

Příklad: Paní Karolína a pan Kryštof jsou rodiče syna Kvída, rozešli se, když měl Kvído 2 roky. Syn Kvído sice zůstal u maminky Karolíny, ale bylo mu moc smutno i po tátovi Kryštofovi. I Kryštofovi syn Kvído moc chyběl, paní Karolína však nebyla nakloněna podpoře jejich vzájemného vztahu. Z toho důvodu se rodiče často hádali a probíhalo soudní řízení, ve kterém pan Kryštof usiloval o svěření Kvída do střídaté péče. Časem si paní Karolína našla nového partnera, se kterým si syn Kvído vůbec nerozuměl. V té době chodil Kvído druhým rokem do školky. Rodiče se hádali pořád víc a soudní řízení nekončilo. Kvído chtěl být s tátou, ale nevěděl, co pro to může udělat. Tak začal zlobit. Zlobil doma, zlobil ve školce, začal být vzteklý a agresivní, napadal jiné děti. Paní Karolína tyto jeho projevy neřešila, pan Kryštof se snažil syna Kvída uklidnit, alespoň když byli spolu. Až když soud rozhodl o svěření syna Kvída do střídaté péče a Kvído konečně mohl trávit s tátou víc času, situace se stabilizovala a Kvídovo agresivní chování zmizelo.

Vedle skutečnosti, že se dítě musí s koncem vztahu svých rodičů samo vyrovnat, může u některých dětí sehrát významnou roli i skutečnost, že je rozchod rodičů vnímán a prožíván také jeho okolím. Nejprve obvykle blízkou rodinou, dříve nebo později i širším sociálním okolím. I to může citelně dopadat na dítě, dítě se může stydět, může se rozchodem svých rodičů cítit stigmatizované, může se v kolektivu cítit méněcenné. Mohou mu být nepříjemné otázky, ať už soucitné nebo prostě zvědavé. A to nejen v případě, že dítě rozchod rodičů teprve zpracovává a je to pro ně samotné obtížné, ale i tehdy, kdy samo dítě rozchod rodičů až tak neřeší, se skutečností se smířilo a na novou situaci si již zvyklo. Pak jím mohou být podobné otázky vnímány jako obtěžující, nechápe jejich podstatu a smysl.

Je-li rodičovský konflikt řešen za asistence státních orgánů, představuje to pro dítě kromě silné psychické zátěže také nutnost komunikovat s řadou cizích lidí a sdělovat jim své nejniternější pocity a prožitky. Minimálně se dítě setká

s pracovníkem OSPOD, který by si s ním měl o jeho situaci promluvit a zjistit jeho názor. U starších dětí se dá očekávat, že podobný rozhovor bude s dítětem vést i soudce. Ve velmi vyhrocených případech může přijít na řadu soudní znalec a v případech, kdy se u dítěte v důsledku napjatých vztahů mezi rodiči objeví zdravotní nebo výchovné problémy, nebo rodiče se sami rozhodnou vyhledat odbornou pomoc, nebo je jim nařízena rodinná terapie, může s dítětem na toto téma komunikovat i psycholog, resp. rodinný terapeut.

2. DOPADY NA DÍTĚ

I když si to mnozí rodiče neuvědomují nebo nechtějí připustit, děti velice dobře vnímají, co se kolem nich děje. I úplně nejmenší děti vycítí napětí a stres. Starší děti ví, že pokud na sebe rodiče křičí, nebo na sebe naopak vůbec nepromluví, něco není v pořádku.⁷² Pokud navíc jeden z rodičů opustí společný domov, dítě se bude zajímat, kde je a proč už s ním nebydlí.

Jaké dopady bude mít rodičovský konflikt na dítě, nelze nikdy předem předvídat a na tuto otázku nelze ani jednoznačně odpovědět. Mezi faktory, které konečné důsledky ovlivňují, patří samozřejmě věk, zdravotní stav, míra citlivosti a povaha dítěte, ale také, a dá se říci především, to, jak sami rodiče ke konfliktu přistupují. Pokud je součástí konfliktu snaha jednoho z rodičů trvale oddělit druhého rodiče od dítěte, dítě je v konfliktu využíváno jako rukojmí, nebo jako zbraň, rodiče svoje neshody řeší před dítětem, nebo dokonce jeho prostřednictvím, hanlivě komentují před dítětem jednání druhého rodiče, pak je touto situací dítě neúměrně zatěžováno a nelze se divit, že ho rodičovský konflikt psychicky dlouhodobě silně poznamená.⁷³ Bylo by naivní si myslet, že dítě je k rozchodu rodičů lhostejné. Ze zkušeností dětských psychologů a terapeutů, ale i sociálních pracovníků, kteří provádí pohovory s dětmi, vyplývá, že k nejčastějším přáním dětí, jejichž rodiče se rozešli, patří obnovení úplné rodiny, aby rodiče opět byli spolu, aby všechno bylo jako dřív, aby se rodiče nehádali. A to platí jak pro klidné, tak pro konfliktní rozchody. Děti milují oba své rodiče, chápou je jako rodiče, jako mámu a tátu, partnerská rovina jejich vztahu je pro děti cizí a pro dítě je tak velmi složité pochopit, proč se maminka a tatínek už nemají rádi, proč spolu nechtějí být.⁷⁴ Dítě si pak takovéto chování může vysvětlit i tak, že jeden rodičů nechce být s ním, že ono je příčinou, proč

---

⁷² Novák: Péče o dítě po rozvodu a její úskalí 2012, s. 97–98.

⁷³ Novák: Týrání v rukavičkách 2009, s. 14.

⁷⁴ Lederle von Eckardstein a kol.: Eltern bleiben Eltern 2015, s. 5.

z domova odešel. Sebeobviňování dítěte z rozpadu vztahu rodičů je jedním z velmi častých způsobů, jak děti rozchod rodičů vnímají.⁷⁵

Mezi další negativní dopady patří i fakt, že rodiče často usilují pouze o naplnění svých vlastních zájmů, aniž by byli ochotní nebo objektivně schopní si uvědomit, co je nejlepší pro jejich dítě. Z těchto situací pak bohužel vznikají ty nejvyhrocenější konflikty s nejhorsími dopady na dítě. Skutečnost, že takový přístup rodičů nesmí být tolerován, zdůraznil ve svém usnesení sp. zn. IV. ÚS 362/2005 Ústavní soud: „Rodičovská práva na výchovu dítěte nelze chápat izolovaně od práv dětí a nelze si je ani autoritativně vynucovat, aniž by byl respektován a upřednostňován především zájem dítěte.“

Napjaté vztahy mezi rodiči mají na dítě negativní dopad. Pro dítě je velmi zatěžující už skutečnost, že se jeho rodiče rozcházejí. Kromě stresu, který vyhrocená situace mezi rodiči dítěti přináší sama o sobě, mohou rodiče svým nezodpovědným chováním dítěti ještě více škodit snahou získat ho ve vzájemném boji na svoji stranu, popouzet ho proti druhému rodiči, nebo ho jiným způsobem aktivně do řešení svých problémů zapojovat.⁷⁶

Dlouhodobý stres a tíseň, která na děti doléhá, pobývají-li trvale v konfliktním prostředí, nebo jsou-li pravidelně vystavovány hádkám a střetům mezi rodiči, může u dětí způsobit změny chování (zamlklost, sklíčenost, stažení se do sebe, nebo naopak snahu na sebe upozornit za každou cenu, agresivní chování apod.), změnu školního prospěchu (k horšímu, což je častější, ale i k lepšímu), nebo i zdravotní problémy. V přímé souvislosti s rodičovským konfliktem, protože jsou to projevy, které jsou přímým důsledkem chování rodičů a současně tyto stavy neblaze dopadají na dítě, se setkáváme s konflikty loajality vyvolanými u dětí, problémy s realizací styku s dítětem, nebo se syndromem zavržení rodiče.

2.1 Konflikt loajality

Pokud v rodině nedocházelo k patologickým situacím (domácímu násilí, zneužívání, agresivním nebo despotickým projevům jednoho z rodičů apod.), dítě má stejně rádo oba rodiče.⁷⁷ Žádného nechce ztratit a žádného nechce upřednostňovat, s oběma rodiči je loajální. Dostane-li se však do situace, kdy je mu jedním, nebo dokonce oběma rodiči dáno najevo, že si má mezi rodiči vybrat, v dítěti vzniká vnitřní konflikt.⁷⁸ Totéž platí v případě, kdy dítě o napětí

⁷⁵ Beck: Cochemer Praxis v. Integrierte Mediation 2009, s. 151.

⁷⁶ Novák: Rozvod a smrt rodiče – lze porovnat míru stresu? 2008, s. 17.

⁷⁷ Rudolph: Du bist mein Kind 2007, s. 11.

⁷⁸ Gardner: Terapeutické intervence u dětí se syndromem zavržení rodiče 2010, s. 45.

mezi rodiči ví a oba rodiče od dítěte požadují ujišťování, že jej preferuje před druhým rodičem. Dítě v takové situaci cítí, že rodiče touží po jeho podpoře, že ji potřebují, a proto může matce i otci tvrdit, že právě jeho má raději, a to jen proto, že si myslí, že to rodič touží slyšet, že se bojí, že kdyby dalo přednost druhému rodiči, rodiče, který se takto zeptal, raní a rodič se na něho bude zlobit a přestane ho mít rád, a nebo prostě proto, že dítě nedokáže vysvětlit, že má oba rodiče rádo stejně a nemůže si mezi nimi vybrat.

Takové děti jsou pak neobyčejně traumatizovány nejen před soudním jednáním, kde se jich bude soudce ptát na jejich názor na rodinnou situaci, ale také před každým setkáním svých rodičů, kdy se obávají, že oba rodiče budou očekávat jejich projevy náklonnosti pouze vůči své osobě. Tyto děti jsou velice nešťastné, protože cítí, že ať udělají cokoli, vždy to bude špatně, vždy ublíží jednomu z rodičů.⁷⁹ Do konfliktu loajality mohou dítě dostávat nejen jeho rodiče, ale kdokoli, kdo se jej během řešení rodičovského konfliktu přímo zeptá, kterého z rodičů preferuje, a požaduje od něho jednoznačnou odpověď. Tu totiž dítě většinou není schopné poskytnout, aniž by přitom nezranilo samo sebe tím, že jednoho z rodičů „obětuje“.

Dítě má rádo oba své rodiče, ovšem uvědomuje si, že od jednoho z rodičů je odděleno a je tedy více závislé na druhém rodiči.⁸⁰ Proto se bojí před tímto rodičem projevovat svoje city k oddělenému rodiči, aby neztratilo i jeho podporu a lásku.⁸¹ Dítě je tak fakticky nuceno předstírat preferenci jednoho z rodičů, i když ve skutečnosti žádného z rodičů neupřednostňuje, nebo by upřednostnilo spíše rodiče, ke kterému se opravdovou náklonností neodvážívá před druhým rodičem projevovat.⁸² Obzvláště zatěžující jsou tyto situace pro děti tehdy, pokud je dítěti současně bráněno vídat se s nerezidentním rodičem, nebo je dítě proti tomuto rodiči naváděno nebo manipulováno.

Příklad: Miriam (8 let) žije po rozchodu svých rodičů s matkou Marikou. Vztah mezi rodiči je velmi napjatý, otec dcery Miriam, pan Miroslav, matce neustále vytýká, že se jej snaží vytěsnit z dceřina života, že ho vůbec nerespektuje jako otce. Když je dcera Miriam u něj, slibuje jí, že až vyhraje soud, budou pořád spolu (pan Miroslav usiluje o svěření dcery do střídavé péče). Paní Marika je na dceru velmi přísná, vytýká jí každé drobné pochybení nebo zaváhání. Dcera Miriam má otce velmi ráda, ale nechce se stěhovat od jednoho rodiče k druhému. Zároveň ale

---

⁷⁹ Gardner: *Terapeutické intervence u dětí se syndromem zavržení rodiče* 2010, s. 82.

⁸⁰ Matoušek: *Cochemská praxe – jiný způsob rozvodu* 2014, s. 17.

⁸¹ Rudolph: *Du bist mein Kind* 2007, s. 114.

⁸² Trampotová: *Dítě jako zbraň*. [online].

tatínkovi nechce ublížit, a tak, když se jí ptá, kde by si přála bydlet, dcera Miriam mu odpovídá, že pořád jen u něho a maminku by chtěla chodit jen navštěvovat. Matky se dcera Miriam bojí, proto jí na stejnou otázku odpovídá, že nechce nic měnit, chce zůstat u matky a k tátovi chodit jen občas, tj. to, co si myslí, že chce matka slyšet.

2.2 Syndrom zavržení rodiče

Syndrom zavržení rodiče (*Parental Alienation Syndrome*, dříve překládaný také jako syndrom zavrženého rodiče) je označení pro postoj dítěte, které v důsledku systematického programování jedním z rodičů přebralo podsouvané názory a představy o druhém rodiči a tohoto rodiče bez objektivní příčiny odmítá, opovrhuje jím, má k němu zcela negativní vztah. V posledních letech sílí snaha přidat syndrom zavržení rodiče do některé z mezinárodních klasifikací onemocnění a poruch.⁸³ Prvním odborníkem, který se tímto jevem podrobněji zabýval a následně jej i pojmenoval, byl v 80. letech 20. století americký psycholog Richard A. Gardner.

Syndrom zavržení rodiče má dva základní projevy. Jednak je to systematické soustavné odmítání zavrženého (odcizeného) rodiče, ke kterému dítě nemá zjevnou příčinu a které je způsobeno programováním zavrhujiícího (odcizujícího, programujícího) rodiče. Jednak je to vlastní přínos dítěte k očerňování rodiče. Dítě nejen opakuje scénáře přednášené zavrhujiícím rodičem, ale samo tato tvrzení doplňuje, rozvíjí, utvrzuje se v jejich pravdivosti.

Se syndromem zavržení rodiče souvisí celá řada společensky i právně neřešených otázek. K těm nejpodstatnějším patří nepostižitelnost odcizujícího rodiče. Skutečnost, že rodič u dítěte syndrom zavržení rodiče vyvolal, je neprokazatelná, a i kdyby se podařilo najít jednoznačnou spojitost mezi jednáním zavrhujiícího rodiče a odmítáním rodiče ze strany dítěte, jediným postihem, který rodiči hrozí, je svěření dítěte do péče odcizovaného rodiče v intencích ustanovení § 889 a § 907 odst. 2 ObčZ. Toto opatření však soudy prakticky nevyužívají, ačkoliv je-li rozhodnutí na jejich základě opřeno o řádně provedené dokazování a zjištění skutkového stavu věci, nelze mu nic vytknout, jak ve svém usnesení sp. zn. III. ÚS 298/2005 potvrdil Ústavní soud: „*Pokud v posuzovaném případě obecné soudy svými rozhodnutími svěřily nezletilé do výchovy prvního vedlejšího účastníka [otce] mimo jiné i při vědomí toho, že stěžovatelka [matka] styk nezletilých s prvním vedlejší účastníkem neumožňovala, aniž její*

⁸³ Gardner: *Terapeutické intervence u dětí se syndromem zavržení rodiče* 2010, s. 18.

V. PROCES ŘEŠENÍ RODIČOVSKÉHO KONFLIKTU

Vznikne-li mezi rodiči po jejich rozchodu konflikt, je nutné ho řešit. V tom spočívá zásadní rozdíl oproti situaci, kdy se rozchází bezdětný pár. V takovém případě je jakákoli nevraživost mezi bývalými partnery ryze jejich problémem, který se sice může dotknout společného okruhu známých nebo rodinných příslušníků, kteří jsou do něho nechtěně zataženi, ale jinak se jedná o problém čistě mezi dvěma lidmi. Pokud však rozcházející se pár má společné dítě, dostává jejich vzájemný vztah nový rozměr.

Je možné se setkat v zásadě s několika skupinami rodičů, kteří se rozešli a potřebují upravit vzájemné vztahy a vztahy k dětem do budoucna.

- U rodičů, kteří jsou ihned schopní se dohodnout v otázkách týkajících se společných dětí, se s rodičovskými konflikty nesetkáme. Pokud tito rodiče musí úpravu poměrů k dětem řešit soudní cestou, obvykle soudu předloží dohodu, kterou soud schválí. Nebyli-li rodiče manželé a nemusí-li vztahy k dětem mít upraveny soudním rozhodnutím, buď se na soud vůbec neobrací a funguje jejich neformální dohoda, nebo si soudem nechají dohodu schválit pouze pro jistotu. Výjimečné nejsou ani případy, kdy rodiče sice nemají konflikty v otázkách rodičovských, ale konfliktní jsou jejich vztahy osobní, v tom případě existuje riziko, že se tento partnerský konflikt časem promítne i do vztahů rodičovských.
- Rodiče, kteří mají vyřešený svůj partnerský vztah, ale nemohou se dohodnout v otázkách týkajících se dětí, jsou skupinou, která má největší šanci na vyřešení problému při využití odborné pomoci. Ať už je tato pomoc poskytnuta v jakékoliv formě (mediace, rodinné či rodičovské poradenství, psychologické poradenství, rodinná terapie atd.), dá se očekávat, že rodiče, kteří nejsou natolik zmítáni emocemi z partnerského vztahu, budou přístupnější ke společnému řešení v otázkách rodičovských. Efektivní odezvu bude mít odborná pomoc nejčastěji u rodičů, kteří jsou si vědomi toho, že mají problém a že je potřeba v zájmu dítěte tento problém řešit.
- Nejproblematictější jsou naopak rodiče, kterými stále zmítá jejich problém partnerský a z něj plynoucí emoce a kteří současně musí řešit otázku úpravy poměrů k dětem. Většina rodičů totiž tyto dvě roviny není schopna oddělit. U těchto rodičů se dá očekávat, že práce odborníků s rodinou je více než žádoucí a bude to práce dlouhodobá.

Ačkoliv jsem již vícekrát slyšela tvrzení, že pokud by se rodiče dokázali v klidu a slušně domluvit, nemuseli by se přece rozcházet, nemohu s ním souhlasit. Skutečnost, že to rodičům neklape jako partnerům, ještě neznamená, že nedokáží nadále společně fungovat jako rodiče. Vždyť partnerský vztah může být ukončen právě z toho důvodu, že v něm něco chybí, že si oba partneři uvědomují, že se z nich vlastně stali spíše kamarádi, kteří spolu bydlí a vychovávají dítě, ale není to ono. V takové chvíli se mohou domluvit na rozchodu a přitom zůstat skvělymi rodiči. Nedá se říct, že by se to nijak nedotklo společného dítěte. Rozchod rodičů se dítěte dotkne vždy, představuje pro dítě změnu, dítě ztrácí jistotu, mizí to, na co bylo doposud zvyklé a musí se sžít s úplně novou situací. A je na rodičích, aby mu to co nejvíce ulehčili, což pro ně samozřejmě bude snadnější, pokud budou připraveni spolupracovat na tom, aby tato nová rodinná situace představovala pro dítě co nejméně změn.

Jsou-li rodiče dostatečně vyzrálými osobnostmi, dokáží se vyhnout rodičovskému konfliktu i tehdy, pokud jejich rozchod je po partnerské stránce konfliktní a nechovají vůči sobě po rozchodu právě vřelé sympatie. Zralé osobnosti dokáží partnerskou a rodičovskou rovinu svého konfliktu odlišit a alespoň před dítětem se k sobě chovat slušně a jako rodiče nadále fungovat společně. Tito rodiče si uvědomují, že pro dítě jsou důležití oba rodiče bez ohledu na to, zda spolu žijí, nebo se rozešli, uznávají význam bývalého partnera jako rodiče v životě dítěte a tuto jeho úlohu jsou schopni a ochotni podporovat.

Mnohem častěji je však možné se setkat s rodiči, kteří za ukončeným vztahem chtějí udělat tlustou čáru a bývalého partnera ze svého života zcela vymazat. Což by bylo možné, kdyby zde nebylo dítě, které je bude spojovat do konce života. Nejen dokud bude trvat rodičovská odpovědnost. Rodiče se musí smířit s tím, že bývalého partnera budou muset vedle sebe snést na maturitním plese svého dítěte, na jeho promoci i svatbě. Především rodiče, kteří mají dítě ve své péči, často odmítají přijmout odpovědnost za to, kdo je druhým rodičem dítěte, a za to, že to byli oni, kdo si vybrali tohoto člověka za partnera pro život a jako rodiče společného dítěte. Neuvědomují si, že v okamžiku, kdy se rozhodli mít dítě s tím, kdo tenkrát byl jejich milovaným partnerem, na sebe vzali závazek tohoto člověka respektovat jako rodiče svého dítěte po zbytek života, bez ohledu na to, co se mezi nimi stane, bez ohledu na to, jak se tento člověk změní. Stanou-li se dva lidé rodiči společného dítěte, vznikne tím mezi nimi nezrušitelné pouto, což je skutečnost, kterou spousta lidí vezme na vědomí až ve chvíli, kdy končí partnerský vztah a rádi by se od bývalého partnera definitivně oddělili. V tu chvíli začnou hledat způsoby, jak se zbavit i tohoto nezrušitelného pouta. Tím však nejvíce ubližují společnému dítěti.

Příklad: Paní Tamara a pan Teodor jsou rodiče dětí Taťány (8 let) a Tiny (5 let). Po nástupu dětí do školy a školky a návratu paní Tamary do zaměstnání se rodiče začali vzájemně odcizovat, častěji mezi nimi docházelo ke konfliktům, paní Tamara chtěla mít více volného času, pan Teodor jí naopak vyčítal, že se dětem málo věnuje. Postupem času bylo zřejmé, že vztah nemůže dále fungovat a rodiče se rozešli. Po rozchodu zejména pan Teodor paní Tamaru vytykal a nechtěl odpustit mnoho křivd, které pociťoval z doby společného soužití, nikdy však svoje vyčítky nedával najevo před dětmi. Rodiče se dohodli na střídavé péči o děti, která bez problémů fungovala, a v jakýchkoli otázkách týkajících se dětí si vycházeli maximálně vstřícně – i v době, kdy měl děti v péči jeden z rodičů, je druhý ochotně vyzvednul ze školy, pohlídal, strávil s nimi část dne, pokud to bylo nutné z pracovních důvodů aktuálně pečujícího rodiče, nebo bylo-li potřeba zúčastnit se třídních schůzek, nebo jiné schůzky týkající se dětí. Na školní a školkové akce chodili rodiče s dětmi většinou i nadále společně. Pokud však děti nebyly nablízku, pan Teodor si s oblibou stěžoval na chování paní Tamary, poukazoval na její chyby a nedostatky před známými a rodiči ostatních dětí. Děti tak zůstaly tím jediným, co paní Tamaru a pana Teodora nadále spojovalo, bylo evidentní, že nebyť dětí, neměli by sebemenší důvod zůstat ve vzájemném kontaktu.

Rodiče, kteří nejsou schopni dohodnout se v otázkách týkajících se jejich společného dítěte, bez ohledu na to, zda se jedná o úpravu péče o dítě, styk s dítětem, výživného, nebo jiné významné záležitosti, mohou svůj konflikt řešit cestou řízení ve věci úpravy poměrů nezletilého dítěte. V některých případech soudní řízení dokonce proběhnout musí.

Odborná veřejnost již delší dobu vede debatu na téma, zda je soudní řízení ve věci úpravy poměrů dětí rozvádějících se rodičů nezbytně nutné i v případech, že rodiče jsou schopni se dohodnout.⁹⁶ Soudní řízení je pro rodiče stresující samo o sobě i v případě, kdy od soudu požadují pouze schválení vzájemné dohody. Naproti tomu u nesezdaných rodičovských párů, mezi kterými přetrvává konflikt, soudní řízení vůbec nemusí být zahájeno bez ohledu na to, do jaké míry je nesoulad mezi rodiči zatěžující pro dítě. Poukazováno bylo na možnou diskriminaci bezkonfliktně se rozvádějících rodičů, na které je přenášena stejná zátěž jako na rodiče hádající se, kdy v důsledku takové zátěže naopak může mezi doposud dobře vycházejícími rodiči konflikt vzniknout. Tuto debatu ukončilo usnesení pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 36/2016, v němž se Ústavní soud zabýval podnětem Okresního soudu v Novém Jičíně, který navrhoval zrušení § 755 odst. 3 ObčZ, slov „a soud jejich dohodu

---

⁹⁶ Rogalewiczová: Úprava povinností a práv k nezletilým dětem v případě rozchodu a rozvodu rodičů 2016, s. 15–16.

vá rodičům, kteří se snaží pracovníka OSPOD ovlivnit a získat na svou stranu v boji proti druhému rodiči.¹¹⁴

Místní příslušnost OSPOD je vždy určována dle místa trvalého pobytu dítěte, tedy podle toho, kde je dítě k pobytu evidováno, což může způsobovat problémy, pokud dítě žije na jiné adrese, než má hlášen trvalý pobyt. V takovém případě je samozřejmě pro rodiče praktičtější, pokud by své problémy mohly řešit s místním OSPOD. Ten je však povinen odkázat je na OSPOD, který vede spisovou dokumentaci dítěte, resp. pokud spisová dokumentace doposud není založena, na OSPOD, který je k založení spisové dokumentace za zákona příslušný. Za účelem např. prošetření poměrů dítěte, provedení pohovoru s dítětem může sice místně příslušný OSPOD dožádat o provedení takového úkonu OSPOD v místě aktuálního bydliště dítěte, tím však nejsou na tento OSPOD přeneseny žádné jiné pravomoci související s výkonem sociálně-právní ochrany ve vztahu k dítěti.¹¹⁵

3.1.2 Sociálně-právní ochrana dětí ohrožených rodičovským konfliktem

Na OSPOD se může obrátit každý rodič a požádat o pomoc a podporu při výkonu svých povinností a práv (§ 9 ZSPOD). Orgán sociálně-právní ochrany dětí má povinnost rodiči takovou pomoc a podporu poskytnout. Přitom může využívat pouze nástroje, které mu zákon nabízí. Konkrétně jde o poradenskou činnost (§ 11 odst. 1 ZSPOD), která spočívá v pomoci rodičům při řešení výchovných a jiných problémů souvisejících s péčí o dítě a poskytování nebo zprostředkování poradenství rodičům. Pod tuto činnost spadají veškeré konzultace a schůzky rodičů, kteří přicházejí na OSPOD řešit svoji aktuální situaci vyvolanou rodičovským konfliktem. Rodiče si však neuvědomují, že pokud si vzájemně dělají naschvály, není úlohou OSPOD a ani k tomu nemá žádné pravomoci, aby jejich malicherné žabomyší války posuzoval a rozhodoval. V této souvislosti může OSPOD rodiče pouze poučit – o jejich právech a současně povinnostech, o skutečnosti, že oba mají rodičovskou odpovědnost, že jejich postavení v životě dítěte je stejné a není možné, aby jeden určoval pravidla a druhý byl pouze povinen je respektovat, aniž by měl možnost se k nim vyjádřit. I když situace, s nimiž rodiče na OSPOD přicházejí, často svědčí o tom, že jeden z rodičů se nechová správně a odpírá druhému rodiči možnost se na péči o dítě a jeho výchově řádně podílet, OSPOD nemá žádné pravomoci tyto

---

¹¹⁴ Rogalewiczová: Orgán sociálně-právní ochrany dětí jako kolizní opatrovník dítěte 2015, s. 715.

¹¹⁵ Rogalewiczová a kol.: ZSPOD 2018, s. 697.

vztahy regulovat. Výkon rodičovské odpovědnosti spočívá na autonomii rodičů, je jejich úlohou a odpovědností se domluvit a vykonávat rodičovskou odpovědnost ve vzájemné shodě. Nejsou-li rodiče schopni dohodnout se spolu, rozhodovat může jedině soud.

Jsou-li spory a neshody mezi rodiči natolik závažné, že neblaze dopadají na život dítěte, nebo je-li zjevné, že rodiče bez odborné pomoci nejsou schopni se dohodnout, může jim OSPOD uložit povinnost využít odbornou poradenskou pomoc [§ 12 odst. 1 písm. b) ZSPOD].

Nevede-li preventivní a poradenská práce s rodiči ke zlepšení situace a rodiče svým chováním poškozují dítě, může OSPOD přistoupit k ukládání výchovných opatření (§ 13 odst. 1 ZSPOD) za předpokladu, že rodiče nerespektovali předchozí doporučení OSPOD, nebo nesplnili uloženou povinnost podle § 12 ZSPOD, nebo ani touto cestou nedošlo ke zlepšení situace. Může rodiče napomenout, což je nejmírnější možné opatření a má především morální dopad na napomenutého rodiče, který by si měl uvědomit, že něco dělá špatně, a své chování změnit. Větším zásahem do soukromí rodiny je stanovení dohledu nad výchovou dítěte, kdy za součinnosti školy a dalších subjektů, s nimiž dítě pravidelně přichází do styku, je pravidelně zjišťováno a vyhodnocováno, v jakém prostředí dítě žije, zda je řádně zajištěna péče a výchova, zda se dítě nechová zvláště atd. Dohled má zajistit, že v případě, že by vztahy mezi rodiči měly na dítě takový dopad, že by tím bylo ohroženo zdraví nebo vývoj dítěte, bude včas přikročeno k razantnějším opatřením na ochranu dítěte. Jako výchovné opatření může být rodičům i dítěti uložena také povinnost využít odbornou poradenskou pomoc, účastnit se prvního setkání se zapsaným mediátorem nebo rodinné terapie [§ 13 odst. 1 písm. a), b) a d) ZSPOD]. V praxi je s ukládáním povinností i výchovných opatření spojen zásadní problém, který spočívá v tom, že dle ustálené praxe OSPOD je ukládání povinností a výchovných opatření vázáno na podmínku, že jde o dítě, které bylo vyhodnoceno jako dítě ohrožené ve smyslu § 6 ZSPOD. Problém je v tom, že pokud OSPOD pracuje s rodinou z titulu svého jmenování kolizním opatrovníkem dítěte pro soudní řízení (§ 17 ZSPOD), není to důvodem, aby bylo dítě vyhodnoceno a zařazeno do evidence jako dítě ohrožené. A pokud rodiče (bez ohledu na to, zda OSPOD je či není kolizním opatrovníkem jejich dítěte) řeší prostřednictvím OSPOD svůj vzájemný napjatý vztah, často je to považováno za výkon poradenské činnosti a přestože rodiče svým chováním ve většině případů zanedbávají své rodičovské povinnosti a bylo by možné dítě vyhodnotit jako dítě ohrožené ve smyslu § 6 písm. a) bod 2 ZSPOD, neděje se to. Orgán sociálně-právní ochrany dětí sice s rodiči projednává jejich vzájemné osočování, vysvětluje jim trpělivě jejich rodičovské povinnosti a práva, ale nepřikročí

k razantnímu opatření, kterým by mohl dítěti skutečně pomoci, tzn. k uložení povinnosti nebo výchovného opatření, na jejichž základě by rodiče museli vyhledat odbornou pomoc, jejímž prostřednictvím by se pokusili svůj konflikt vyřešit. Druhým zásadním problémem je pak skutečnost, že OSPOD musí postupovat v souladu se SpŘ a vydat rozhodnutí ve správním řízení. A do toho se většině pracovníků OSPOD nechce a snaží se tomu vyhnout. Přestože jim tedy ZSPOD nabízí nástroje, jak usměrnit rodiče a přimět je řádně plnit jejich rodičovské povinnosti a jednat tak, aby preferovali zájmy dítěte před svými zájmy, nebývají tyto nástroje příliš využívány.

Je potřeba zdůraznit, že jak možnost uložit rodičům povinnosti, tak výchovná opatření sice mohou být vnímána rodiči jako sankce za jejich chování, o sankční opatření se ale nejedná. Smyslem těchto nástrojů je prevence a zajištění ochrany dítěte, které nevhodným chováním rodičů trpí. Nástroje sociálně-právní ochrany dětí nemají mít vůči rodičům funkci represivní,¹¹⁶ ale ryze výchovnou (vůči dítěti ochrannou), mají jim zabránit poškozovat dítě, využívat ho jako nástroj v rodičovském konfliktu. A samozřejmě tyto nástroje neslouží pouze při řešení rodičovských konfliktů, ale ve všech situacích, které jsou OSPOD řešeny v souvislosti s ohrožením dítěte.

Úloha OSPOD však zůstává stejná bez ohledu na to, kdy proběhne první kontakt s rodinou.¹¹⁷ Orgány sociálně-právní ochrany dětí mají poskytovat poradenství rodičům, jak při řešení složité rodinné situace postupovat, jak co nejméně zatížit dítě, jakou pomoc vyhledat a využít, případně samy tuto pomoc poskytují. Pomoc a poradenství mohou OSPOD rodičům poskytovat i v případě, že dítě není považováno za dítě ohrožené ve smyslu § 6 ZSPOD. Pokud však OSPOD je kolizním opatrovníkem dítěte a z titulu této funkce rodiče očekávají, že bude řešit jejich vzájemné spory, měli by být odmítnuti. Orgán sociálně-právní ochrany dětí jako kolizní opatrovník má plnit pouze funkci procesního zástupce dítěte v řízení. Nevede-li současně dítě ve své evidenci jako dítě ohrožené, neměl by vůči rodičům uplatňovat pravomoci veřejného orgánu (tj. ukládat jim povinnosti nebo výchovná opatření, § 12 a 13 ZSPOD). V každém případě mají OSPOD rodiče podporovat v hledání společného smírného řešení, ovšem jsou-li pouze kolizním opatrovníkem dítěte a není-li nutné dítěti poskytnout sociálně-právní ochranu, pak tato podpora by měla být realizována především doporučením vhodného odborníka, který rodičům k dosažení společné dohody pomůže.

---

¹¹⁶ Křístek: Tzv. civilní výchovná opatření podle § 925 ObčZ 2017, 212–213.

¹¹⁷ Balloff: Kindeswille, Kindeswohl, lösungsorientiertes Vorgehen in der Familiengerichtbarkeit. In Müller-Magdeburg 2009, s. 147.

3.2 Orgán sociálně-právní ochrany dětí jako zprostředkovatel řešení rodičovského konfliktu

Orgán sociálně-právní ochrany dětí vždy vykonává sociální práci s rodinou. Dle charakteru konkrétních činností lze rozlišit práci sociálně-diagnostickou, která je typická v úvodních fázích spolupráce, a sociálně-terapeutickou.¹¹⁸ Při diagnostické práci se OSPOD snaží zjistit situaci v rodině, míru zapojení dítěte do rodičovského konfliktu a jeho dopady na dítě. Je tedy vhodné, aby příslušný pracovník OSPOD navázal kontakt i se samotným dítětem a zjistil, jak dítě situaci vnímá, případně s přihlédnutím k jeho věku a rozumovým schopnostem jaký má na věc názor. V žádném případě by se však dítě v průběhu pohovoru s pracovníkem OSPOD nemělo dostat do situace, kdy bude nuceno si mezi rodiči vybírat. Současně by měly být vyhodnoceny postupy, které mohou přispět k řešení rodinné situace v nejlepším zájmu dítěte, tyto postupy musí být rodičům představeny a vysvětleny.¹¹⁹ V terapeutické fázi sociální pracovník působí na rodiče s cílem přimět je k obnově jejich rodičovských kompetencí, obnově komunikace a vyřešení problému ku prospěchu dítěte.

Významnou úlohou OSPOD je jejich poradenská a preventivní činnost. Jedná se o úkony, jimiž OSPOD mají rodičům zdůraznit jejich povinnosti plynoucí z rodičovské odpovědnosti a přimět je k tomu, aby tyto povinnosti plnili, a kterými OSPOD má napomoci rodičům odstranit nedostatky v jejich výchově. V kontextu rodičovského konfliktu jsou tyto povinnosti OSPOD realizovány především prostřednictvím pohovorů s rodiči. Přitom je potřeba si uvědomit, že v případech rodičovských konfliktů, nebo obecně rodinných situací souvisejících s rozchodem a rozvodem rodičů, se většinou na OSPOD neobracejí rodiče společně. Prvotní informace tedy příslušný pracovník obvykle získá pohovorem pouze s jedním z rodičů. To může vést k tomu, že mu budou poskytnuty údaje zkreslené, neúplné, nebo neobjektivní. Proto je velmi důležité, aby si OSPOD zajistil stanovisko i druhého rodiče. Jakým způsobem se tak stane, záleží na uvážení konkrétního pracovníka. Může dojít k návštěvě v domácnosti, nebo může rodiče pozvat k osobnímu pohovoru do sídla OSPOD. Je-li to vhodné, mohou být rodiče pozváni i ke společnému pohovoru. Rodiče mají povinnost se na výzvu OSPOD dostavit k osobnímu jednání, umožnit OSPOD návštěvu v bydlišti dítěte a obecně je jim uložena povinnost s OSPOD spolupracovat (§ 53 odst. 2 ZSPOD).¹²⁰ Předpokládá se, že sami ro-

---

¹¹⁸ Novotná: Sociální práce s rodinou při poskytování sociálně-právní ochrany dětí 2008, s. 4.

¹¹⁹ Novotná: Návštěvy v rodinách při výkonu sociálně-právní ochrany dětí 2010, s. 4–5.

¹²⁰ Rogalewiczová a kol.: ZSPOD 2018, s. 608–609.

Příklad: Pan Bedřich a paní Barbora jsou rodiče dcery Blanky (3 roky). Po rozchodu rodičů se pan Bedřich snažil zachovat slušné vztahy s paní Barborou a uspořádat vzájemné poměry tak, aby hlavně malá Blanka byla spokojená a rozpad rodiny pocítila co nejméně. Paní Barbora však na potřeby dcery Blanky příliš nehlédla, jediné přijatelné uspořádání poměrů pro ni bylo takové, které bude vyhovovat jí.

Varianta 1: Pan Bedřich souhlasil se svěřením dcery Blanky do péče paní Barbory, usiloval však o to, aby s paní Barborou vždy dobře vycházel a touto cestou měl možnost co nejširšího kontaktu s dcerou a mohl usměrňovat jednání paní Barbory, o které věděl, že často upřednostňuje vlastní zájmy na úkor potřeb dcery. Panu Bedřichovi se podařilo přesvědčit paní Barboru k účasti na semináři pro rodiče, jehož tématem bylo právě zohledňování potřeb a zájmů dítěte. Po tomto semináři paní Barbora poněkud změnila svůj přístup, začala více vnímat Blančino chování a uvědomovat si význam obou rodičů a jejich zapojení do jejího života.

Varianta 2: Paní Barbora chtěla mít dceru ve své péči, ale současně počítala s tím, že se pan Bedřich bude jako otec zapojovat, pokud to ona bude potřebovat. Odmítala přistoupit na návrh pana Bedřicha, aby nastavili pevná pravidla pro realizaci styku a styk dcery Blanky s otcem umožnila na přání pana Bedřicha, pokud se jí to hodilo, nebo ho panu Bedřichovi sama nabídla, pokud potřebovala zajistit pro dceru hlídání. Pokud jí pan Bedřich nemohl vyhovět, protože už měl vlastní program, osočovala ho z nezájmu o dceru, i před dcerou říkala, že o ni tatínek nestojí. Jaký dopad to bude na Blanku mít, jaký zmatek jí tím způsobí v hlavě a jak to ovlivní vztah dcery Blanky k otci, však paní Barbora neřešila.

4. ODPOVĚDNOST NESOU RODIČE

Oproti soudnímu řízení, kde rozhodnutí o úpravě poměrů připravuje (byť na základě návrhů rodičů, kterými ale v řízeních ve věcech péče soudu o nezletilé není vázán) a hlavně přijímá soudce, vychází mimosoudní řešení rodičovského konfliktu z toho, že rodiče sami hledají řešení, které by mělo být založeno na jejich dohodě.

Rodiče, kteří se obrací na soud se zpravidla zcela protichůdnými návrhy na úpravu poměrů dítěte, pouze názorně demonstrují, že nejsou schopni společně o osudu svého dítěte rozhodovat, že nejsou schopni společně vykonávat svou rodičovskou odpovědnost. Často pak takoví rodiče vidí příčinu problému v liknavé práci soudů, nedostatečné podpoře systému, ale vůbec nevidí, že

největší měrou přispívají k eskalaci svého konfliktu a vývoji situace oni sami.¹⁸⁴ Občanský zákoník i ÚPD přitom vycházejí z teze, že dítě mají rodiče vychovávat společně, což znamená, že o dítěti mají společně také rozhodovat a za tato rozhodnutí nést společně odpovědnost.

Trvá-li každý z rodičů na zcela jiné úpravě budoucího života společného dítěte a odmítá na toto téma diskutovat nebo se vůbec zamyslet nad návrhy druhého rodiče, svědčí to o tom, že rodiče si vůbec nepřipouští, že by situace dítěte mohla být řešena jinak, než si oni sami představují. A už vůbec nejsou ochotni připustit, že by jiná úprava než ta, kterou si přejí oni, mohla lépe vyhovovat zájmům dítěte. Někteří rodiče v těchto případech zaměňují svůj zájem za zájem dítěte. V této souvislosti se lze ztotožnit s usnesením Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 343/2005, v němž bylo řečeno: „*Pokud oba rodiče selhali v tom, že se rozešli a tím znemožnili nezletilému žít s oběma z nich, neměli by selhávat v dalším společném, pozitivně výchovném působení na nezletilého. I když se rozešli, zůstávají stále rodiči dítěte s plnou odpovědností za jeho budoucí vývoj.*“

Přenesením rozhodování o situaci dítěte na soud rodiče vlastně dávají najevo, že odmítají převzít odpovědnost za jiné řešení než to, které sami navrhnou. Trvají na tom, že jediné správné je pouze jejich řešení a mělo-li by být rozhodnuto jinak, nechťejí za takové rozhodnutí nést odpovědnost. Ale součástí rodičovské odpovědnosti je i povinnost rozhodovat o záležitostech dítěte, kdy takové rozhodnutí se sice rodiči líbit nemusí, ale pro dítě je tím nejlepším. Asi žádný rodič není nikdy dostatečně připraven na jakoukoliv situaci ohrožující zdraví jeho dítěte. Nachází-li se dítě ve stavu, kdy je zvažován operační zákrok, tento zákrok sice není nezbytný k odvrácení ohrožení života, ale v danou chvíli je pro zdraví dítěte tím nejlepším řešením, pak většina rodičů s ním sice nerada, ale souhlasí. V otázkách péče o dítě je situace velmi podobná – chtějí-li mít oba rodiče dítě ve své péči, musí společně najít řešení, které bude nejlépe vyhovovat především dítěti, a přitom s ním budou ztotožnění i oba rodiče. Bude-li pro dítě vhodná střídavá péče, ať se rodiče dohodnou na střídavé péči. Nevyhovuje-li z jakéhokoliv důvodu střídavá péče dítěti, ale oba rodiče mají k dítěti kladný vztah a jsou způsobilí se o dítě postarat, musí se dohodnout na tom, se kterým z nich bude dítě převážně žít a jak bude dítěti umožněn styk s druhým rodičem v nejširším možném rozsahu. Ale za konečné rozhodnutí musí nést odpovědnost právě a jedinečně rodiče. Rodiče musí být vedeni ke společnému rozhodování o dítěti, protože pouze touto cestou je možné nalézt takové řešení, které bude pro dítě nejlepší. Rodiče svoje dítě znají nejlépe, jsou seznámeni s jeho situací, měli by nejlépe znát jeho potřeby a přání, být si vědo-

¹⁸⁴ Varvařovský: Posouzení zájmu dítěte z ústavněprávního hlediska 2010, s. 194.

mi toho, co je pro dítě nejlepší. Bude-li o životě dítěte rozhodovat soudce, vždy bude rozhodnutí zjednodušením složité životní situace rodiny, protože soud nikdy nemůže postihnout všechny specifické problémy, které se v rodinných vztazích mohou objevit. Pokud rodiče převezmou odpovědnost za své rozhodnutí, budou schopni si uvědomit některé budoucí situace, které mohou nastat, a ve své dohodě předem upravit mnohem více potenciálních zdrojů dalších konfliktů. Navíc se dá očekávat, že i v budoucnu v případě jakýchkoliv nově vzniklých problémů budou ochotni se opět dohodnout. I kdyby mělo nalezení dohody mezi rodiči trvat delší dobu, je to nepochybně lepší řešení pro dítě než soudní rozhodnutí.

Rodiče bohužel většinou prosazují řešení, které bude nejlepším řešením pro ně a na zájmy a potřeby dítěte tolik nehledí, byť by jako milující rodiče měli právě je posuzovat na prvním místě. Zatímco soudce, který neví o rodičích a dítěti nic víc, než zjistil ze soudního spisu, má být odpovědný za rozhodnutí, které ovlivní další život dítěte i jeho rodičů, aniž by k tomuto dítěti měl jakýkoliv vztah, aniž by měl na tomto rozhodnutí jakýkoliv osobní zájem. Na to poukazuje ve svém usnesení sp. zn. I. ÚS 2644/2012 také Ústavní soud: „...*jakýkoli orgán veřejné moci těžko může svým rozhodnutím fungující rodinné a zdravé výchovné prostředí dostatečně nahrazovat. Rozhodující totiž není samotné formální hledisko existujících soudních rozhodnutí, ale to – jako v tomto případě – zda stěžovatel prostor daný mu k výchovnému působení na dceru pozitivní atmosférou naplní.*“ Moudrý soudce ví, že ať už rozhodne jakkoliv, pro dítě to bude špatně. Většina dětí si přeje mít oba rodiče, žít s oběma rodiči, kteří na sebe nebudou křičet, nebudou se hádat a budou žít v klidném harmonickém vztahu. Rodiče ví, že toto svému dítěti již poskytnout nemohou. Ale měli by si také uvědomit, že za vzniklou situaci jsou odpovědní oni, a tak by také měli být odpovědní za to, jaký bude další život dítěte. Proto by rodiče sami měli přijmout společné rozhodnutí o dalším osudu svého dítěte, nepřenášet odpovědnost za takto zásadní rozhodnutí na třetí osoby.

Příklad: Paní Linda a pan Lukáš jsou manželé, rodiče dcery Libuše (6 let). Po rozchodu rodičů je vztah mezi nimi velmi konfliktní, rodiče se při každé příležitosti hádají, nadávají si, a to i v přítomnosti dcery Libuše. Dcera Libuše žije s matkou, ale je vedeno řízení ve věci péče o dítě, ve kterém oba rodiče navrhují svěřeni dcery do své péče. Návrhy obou rodičů byly velmi obsáhlé, oba se snažili vykreslit bývalého partnera jako nekompetentního rodiče, který není schopen dceři zajistit řádnou péči a krásné dětství. Ačkoliv OSPOD rodičům doporučil vyhledání odborné pomoci, rodiče to nejprve odmítali, následně nebyli schopni dohodnout

se na konkrétním subjektu. Soudce se na prvním jednání ve věci zeptal paní Lindy: „Máte ráda svoji dceru?“ Paní Linda na otázku odpověděla: „Samozřejmě, že mám.“ Poté se soudce zeptal pana Lukáše, který seděl na druhé straně jednací síně: „A vy máte rád svou dceru?“ Pan Lukáš soudci obratem odpověděl: „Jistěže mám.“ Načež soudce rodičům řekl: „No vidíte, já ji rád nemám a mám o ní rozhodovat.“ Tím přiměl rodiče zamyslet se nad jejich postoji a nad skutečností, že se dobrovolně zříkají odpovědnosti za rozhodnutí o budoucím životě svého dítěte.

Tato praktická ukázka vystihuje skvělým způsobem bezradnost soudců a neodpovědnost rodičů. Oni mají být milujícími rodiči, kteří mají hledat nejlepší řešení pro své dítě a za toto řešení nést odpovědnost. Ostatně jsou to oni a jejich dítě, kdo bude s tímto rozhodnutím muset dále žít, nikoliv soudce, který rozhodnutí přijme.

5. DOHODA JE KONSENS, NIKOLIV KOMPROMIS NEBO ÚSTUPEK

Důraz na dohodu rodičů jako řešení, které rodiče sami připraví, vychází jednak ze skutečnosti, že jsou to především rodiče, kteří nesou odpovědnost za společné dítě a jeho život a tudíž by měli sami připravovat a přijímat rozhodnutí, která život dítěte významně ovlivní, jednak z teorie, že řešení, které rodiče společně vypracují a na kterém se shodnou, budou také skutečně dodržovat.

Ve fungující rodině většinou rodiče ke konsensu nakonec dospějí, a to často ani ne tak proto, že by si uvědomovali význam své rodičovské odpovědnosti, ale prostě proto, že jsou schopní komunikovat, nalézat kompromisy, jejich pře se týká skutečně pouze dítěte a do jejího řešení se nepromítají problémy v jejich vztahu a hlavně rodiče dokážou řešit věci společně. Rodiče, kteří spolu žijí, řeší častěji běžné otázky každodenního života, nemusí se potýkat s problémy, kvůli kterým mezi rodiči vznikají nejvyhrocenější konflikty, tj. otázky výkonu péče o dítě a styku s dítětem, jejich komunikaci a argumentaci neovlivňují negativní vzájemné emoce, nedělají si naschvály.

Jakmile se věc stane předmětem soudního řízení, předávají rodiče často svoji odpovědnost za rozhodnutí na autoritu představovanou soudem. Ideálním stavem by samozřejmě bylo, kdyby si rodiče uvědomili svoji odpovědnost za rozhodování o dítěti a především svoji odpovědnost za fyzické i psychické zdraví a za celkový vývoj dítěte. Pak by byli schopni potlačit svůj osobní, part-

disciplinární spolupráce, který v Německu vznikl, a z ní pak následně čerpaly další soudní obvody.

1.1.1 Cochemská konference a cochemská dohoda

V roce 1992 proběhla z podnětu pracovníků orgánu péče o děti a pracovníků rodinné poradny ve městě Cochem tzv. cochemská konference, na níž se sešli zástupci profesí zapojených do řešení rodičovských konfliktů, tj. soudci, pracovníci orgánů péče o děti, advokáti, zástupci pomáhajících profesí a soudní znalci. V diskusích mezi zástupci jednotlivých profesí bylo připomenuto nebo zdůrazněno mnoho zajímavých a podnětných bodů. Především se všichni shodli na tom, že v soudním řízení rodiče vůbec neřeší práva dítěte, ale zaměřují se převážně na právo na dítě. Tím se nejen k sobě navzájem, ale především ke svému dítěti chovají vysoce bezohledně, ale za své chování nenesou žádné následky. Ukázalo se, že i odborníci působící v praxi jsou zatíženi řadou předsudků vůči svým kolegům z jiných oborů – o advokátech převládalo mínění, že své klienty pouze podporují ve vedení konfliktního řízení, pracovníci orgánů péče o dítě působili na ostatní jako byrokraté, kteří nejsou schopni pružně a operativně reagovat, a o manželských a rodinných poradnách si většina přítomných myslela, že nemohou rodičům pomoci obnovit vzájemnou komunikaci a spolupráci po rozvodu, protože za svůj hlavní cíl považují obnovení vztahu rodičů, aby k rozvodu vůbec nedošlo (důvodem pro tuto domněnku byla skutečnost, že značná část poradenských zařízení je v Německu zřizována nebo podporována církví). Současně se však objevily mnohé sporné body, kdy nemohli najít společnou řeč nejen zástupci různých profesí, ale vznikaly rozpory i mezi zástupci téže profese. Při diskusi o možnosti nařizovat rodičům využití odborné pomoci se například pracovníci rodinných poraden ohradili proti takovému postupu, neboť si nedovedli představit, jak by bylo možné efektivně pracovat s klienty, kteří jejich pomoc nevyhledají dobrovolně. Advokáty pak na dva tábory rozdělil názor na to, jak postupovat v případě, že po nich klient požaduje takový postup, který odporuje zájmu dítěte. Část advokátů považovala za správné v takovou chvíli ukončit zastoupení, zbývající část zastávala názor, že jejich klientem je rodič, nikoliv dítě, a tedy by klientovi mělo být vyhověno. Soudní znalci za svůj obor zdůraznili, že znalecké posudky v podobě, jak jsou zadávány, pouze vyostřují napjatou atmosféru mezi rodiči.¹⁹⁷

Výsledkem konference byla shoda všech zúčastněných, že je nutné vytvořit propojený systém spolupráce, dozvědět se více o fungování ostatních pro-

---

¹⁹⁷ Rudolph: *Du bist mein Kind* 2007, s. 39–42.

fesí a při řešení rodičovského konfliktu se společnými silami orientovat především na dítě. Výstupem konference se pak v roce 1993 stala tzv. cochemská dohoda, v níž jsou popsány cíl, prostředek, metoda a základ cochemské praxe. Cílem cochemské praxe je obnovení schopnosti rodičů společně jednat ve věcech dítěte. Prostředek, jak tohoto cíle dosáhnout, představuje realizace činností v rámci vytvořené pracovní sítě všech zúčastněných profesí. Metodou, jak bude konkrétní realizace probíhat, je propojení pravomocí a činností jednotlivých profesí. Prakticky je možné si představit soustavu ozubených koleček, kdy uvedením jednoho z těchto koleček do chodu se rozpohybuje celý systém. Základem cochemské praxe je pak rovnocennost všech činností všech zapojených profesí. V systému mají všechny profese stejný význam a všechny úkony, které jsou jednotlivými profesemi prováděny, mají stejnou váhu.¹⁹⁸

1.1.2 Podstata cochemské praxe

Cochemská praxe je založena na interdisciplinární spolupráci. Jde o propracovanou fungující síť, do které jsou zapojeny všechny profese podílející se na řešení rodičovského konfliktu. Do značné míry je využíváno neformální komunikace, které velmi prospívá i skutečnost, že se všichni osobně znají.¹⁹⁹ Místo oficiálních písemných žádostí je často jednodušší vzít telefon a vše vyřídit touto cestou. Žádost je v písemné formě odeslána následně, ale díky předchozí telefonické domluvě se již věci daly do pohybu. Výrazně také usnadňuje komunikaci, pokud volající má představu, kdo sedí na druhé straně, k hlasu ve sluchátku si dovede přiřadit i tvář. Největším přínosem tohoto systému je skutečnost, že každý se může kdykoliv obrátit na kterýkoliv jiný článek systému s žádostí o spolupráci a využít tak jeho kompetencí nebo odbornosti.

V praxi pak fungování jednotlivých profesí při řešení rodičovského konfliktu vypadá přibližně následujícím způsobem: Rodiče se obrátí na advokáty (v Německu neexistuje povinnost právního zastoupení pro řízení týkající se úpravy povinností a práv k nezletilým dětem. Nicméně obecně je rodinné právo považováno za natolik složitou oblast, že většina rodičů se při řešení jakéhokoliv problému raději nechá zastoupit advokátem). Advokáti rodičům doporučí využít odborné pomoci poradenského zařízení nebo mediátora. V každém případě advokáti své klienty od využívání konfliktních strategií při řešení sporu. Trvají-li rodiče na zahájení řízení, advokáti sepíší návrh. Toto podání je stručné, obsahuje pouze faktický popis skutkového stavu a návrh rodiče, jak by měl soud rozhodnout. Soudce nařídí první jednání

¹⁹⁸ Rudolph: *Du bist mein Kind* 2007, s. 42–45.

¹⁹⁹ Bamberg: *Arbeiten in Netzwerken*. In Müller-Magdeburg 2009, s. 15.